

Juriste Inga Bite
Partneris, zvērināts advokāts Olavs Cers
“Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns” SIA

Pabeigtas lietas atkārtota izskatīšana? Jaunatklāti apstākļi

Tiesiskā drošība un tiesību stabilitāte prasa, lai spēkā stājušies tiesu spriedumi un lēmumi būtu nepārskatāmi un ikviens varētu paļauties, ka tajos noteiktais tiks izpildīts, un reiz jau izskatītais strīds netiks no jauna atvērts un pārskatīts. Tomēr šim principam ir atsevišķi izņēmumi, no kuriem viens ir iespēja jau pabeigtu lietu iestādē vai tiesā pārskatīt no jauna jaunatklātu apstākļu dēļ.

Šādu iespēju paredz visi procesuālie likumi – Civilprocesa likuma [59.nodaļa](#), Kriminālprocesa likuma [62.nodaļa](#) un Administratīvā procesa likuma (APL) [39.nodaļa](#). Tā kā iespēja no jauna izskatīt lietu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem ir izņēmums, ar to saistītais regulējums interpretējams un izmantojams šauri. Tas nozīmē – ja pastāv šaubas par to, vai kāds apstāklis ietilpst jaunatklāto apstākļu kategorijā vai nē, tiesa visdrīzāk šādu apstākli par jaunatklātu neatzīs.

Turpmāk tiks apskatīti jaunatklāti apstākļi APL kontekstā, ņemot vērā administratīvo tiesu sniegto šī tiesību institūta interpretāciju un Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023.gada 16.oktobra rīcības sēdes [lēmumu lietā SKA-926/2023](#).

Kritēriji jaunatklāta apstākļa konstatēšanai

Lietas jaunai izskatīšanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem tipiski ir vairāki priekšnoteikumi, kuri jākonstatē, lai apstākli varētu uzskatīt par “jaunatklātu” juridiski procesuālā izpratnē.

Pirmkārt, jaunatklātam apstāklim jābūt tādām, kas pastāvēja lietas izskatīšanas laikā. To, ka lietas izskatīšanas laikā šis apstāklis pastāvēja, iespējams juridiski konstatēt arī vēlāk. Piemēram, ar vēlāku tiesas spriedumu citā lietā var tikt konstatēts, ka kāds lietā nozīmīgs dokuments bijis viltots, liecinieks sniedzis apzināti nepatiesu liecību, kāda no pusēm ir slēpusi no otras puses un tiesas kādu pierādījumu vai piemērotā tiesību norma bijusi pretiesiska.

Otrkārt, jaunatklātam apstāklim jābūt tādām, kas nebija zināms tiesai, izskatot lietu. Par jaunatklātu apstākli nevar atzīt tādu apstākli, kas ir vispārzināms vai kas izrietēja no lietā esošajiem materiāliem un pierādījumiem, bet lietas dalībnieka ieskatā tiesa savā nolēmumā šo apstākli nebija vērtējusi vispār vai nebija novērtējusi pietiekami vai pareizi. Tāpat jaunatklāts apstāklis nekad nebūs pierādījums, kas bija pieteicēja rīcībā vai par kuru viņš zināja, bet tiesā to neiesniedza un arī nelūdza tiesu to izprasīt, ja tas atradās pie kādas trešās personas.

Treškārt, jaunatklātā apstākļa konstatējumam jābūt juridiski pamatotam un saistošam. Lietas dalībnieka vai citas personas viedoklis bez atbilstošiem pierādījumiem nevar būt pamats jaunatklāta apstākļa konstatēšanai. Piemēram, nebūs pietiekams lietas dalībnieka apgalvojums, ka dokuments bijis viltots, bet būs svarīgi to pierādīt ar juridiski saistošu tiesas spriedumu. Lai faktu, ka tiesību norma bijusi pretiesiska, atzītu par jaunatklātu apstākli, šis fakts jākonstatē Satversmes tiesai.

Un, ceturtkārt, jaunatklātam apstāklim jābūt tādām, kas bija būtisks izskatāmajā lietā un tādēļ varēja ietekmēt tās rezultātu. Ja apstāklis ir tikai attālināti saistīts ar lietu, attiecas uz kādu no lietas blakus apstākļiem vai nav izšķirošs lietas izskatīšanā, tas netiks atzīts par jaunatklātu apstākli juridiskā izpratnē. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) vai citas starptautiskas vai pārnacionālas tiesas nolēmums var ietekmēt Latvijā izskatītās lietas izskatīšanas atjaunošanu tikai tad, ja tas taisīts tajā pašā lietā. Citā lietā taisīts nolēmums un tajā sniegtā normu interpretācija nebūs pamats lietas jaunai izskatīšanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, jo, ņemot vērā tiesību attīstību un tai sekojošās izmaiņas tiesu praksē, tas nesamērīgi ietekmētu tiesiskās stabilitātes principu.

Tiesības pieder modrajiem

Lai tiesa uzsāktu lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, ir nepieciešams atbilstošs lietas dalībnieka pieteikums. Turklāt šim pieteikumam jābūt pamatotam, proti, tajā jānorāda uz visu iepriekš aprakstīto kritēriju esamību.

Tiesa pēc savas iniciatīvas procesu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem uzsākt nevar.

Ja pastāv šaubas par to, vai kāds apstāklis ietilpst jaunatklāto apstākļu kategorijā vai nē, tiesa visdrīzāk šādu apstākli par jaunatklātu neatzīs

Atbilstoši APL [354.panta](#) 2.daļai šāds pieteikums jā sagatavo un jā iesniedz tiesai trīs mēnešu laikā no dienas, kad konstatēti apstākļi, kas ir par pamatu lietas jaunai izskatīšanai. Minētā panta 3.daļa nosaka, ka pieteikumu nevar iesniegt, ja kopš sprieduma vai lēmuma spēkā stāšanās pagājuši vairāk nekā trīs gadi (šis nosacījums neattiecas uz gadījumiem, kad jaunatklātie apstākļi ir ECT vai citas starptautiskas vai pārnacionālas tiesas nolēmums). Tas nozīmē, ka lietas dalībniekam ir jābūt pietiekami modram, sekojot situācijas attīstībai un izsakot savu nepārprotamu vēlēšanos atjaunot lietas izskatīšanu.

Ja lietas dalībnieks pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem trīs mēnešu laikā nesagatavo un neiesniedz tajā tiesā, ar kuras spriedumu vai lēmumu pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības, viņš šo iespēju zaudē un lietas izskatīšanu vēlāk atjaunot vairs nevar. Protams, šeit svarīgi saprast un arī pierādīt potenciāli jaunatklātā apstākļa konstatēšanas brīdi. Tiesa, ievērojot APL [355.panta](#) noteikumus, visbiežāk centīsies to piesaistīt kādam objektīvi konstatējamam faktam, piemēram, Satversmes tiesas vai citas tiesas sprieduma spēkā stāšanās brīdim, informācijas paziņošanas brīdim atbilstoši Paziņošanas likuma noteikumiem vai tamlīdzīgi.

Jautājumu izlemj tā pati tiesa

Līdz 2017.gada 1.martam APL [354.panta](#) 1.daļa paredzēja, ka pieteikums par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem iesniedzams augstākas instances tiesā. Taču neskaidrības radās tad, ja pārskatāmo nolēmumu jau bija taisījis pats Senāts – tam nav augstākas instances, kurā iesniegt pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Ar 2017.gada 2.februāra grozījumiem APL šis regulējums mainīts. Šobrīd pieteikumu izskata tā pati tiesa, ar kuras spriedumu vai lēmumu pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības.

Senāts [lēmumā lietā SKA-926/2023](#) norāda, ka “jautājums par lietas izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem ir lietas turpinājums, nevis lietas jauna izskatīšana” un tādēļ ir iespējama šī jautājuma izskatīšana tajā pašā tiesā un ir pieļaujami arī, ja to izskata tas pats tiesnesis, kas izskatījis lietu pēc būtības. Tā kā šajos apstākļos nav runas par tiesneša pieļautu kļūdu lietas izskatīšanā, bet par objektīvu pierādījumu vai faktu neesamību lietā, nav konstatējams interešu konflikts, kas varētu ierobežot tā paša tiesneša iespēju izskatīt lietu atkārtoti.

Tiesas rīcība

Pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem tiesa izskata rakstveidā. Ja tiesa atzīst pieteikumā aprakstītos apstākļus par tādiem, kas dod pamatu iepriekš izskatītās lietas atkārtotai izskatīšanai, tiesa pieteikumu apmierina. Ja tiesa pieteikumā norādītajā pamatojumā nesaskata jaunatklātus apstākļus, kas var pēc būtības ietekmēt iepriekš izskatītās lietas rezultātu, tiesa šo pieteikumu noraida. Minētais tiesas lēmums ir pārsūdzams, ja to pieņēmusi pirmās vai apelācijas instances tiesa, bet nav pārsūdzams, ja to pieņēmis Senāts.

Spriedums ir pārskatāms, ja pēc sprieduma spēkā stāšanās atklājas, ka ir pastāvējuši kādi lietā būtiski apstākļi, kas nav bijuši zināmi tiesai un arī tam lietas dalībniekam

Tas, ka tiesa ir apmierinājusi pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, vēl nenozīmē, ka lietas izskatīšanas rezultāts pamatlietā būs cits. Tas tikai nozīmē, ka tiesvedība iepriekš izskatītajā lietā tiek atjaunota, un šī lieta tiks izskatīta atkārtoti, jau ņemot vērā iepriekš nezināmo jaunatklāto apstākli. Vērtējums, vai šis apstāklis ir pietiekami būtisks, lai mainītu iepriekš taisīto nolēmumu pēc būtības, ir pilnībā tiesas ziņā.

Lietas būtība un spriedums

Tiesvedība administratīvajā lietā A420197020 ierosināta 2020.gada jūlijā saistībā ar apstākļiem Jelgavas cietumā. Pieteikuma iesniedzējs bija sūdzējies par to, ka cietuma kamerā, kurā viņš bija ievietots, nebija nodrošināts pietiekams dabiskais apgaismojums. Jelgavas cietuma administrācija šo sūdzību bija atzinusi par pamatotu un atzinusi, ka pieteicējam nodarītais kaitējums adekvāti atlīdzināms ar Jelgavas cietuma administrācijas rakstveida atvairošanos.

Pieteicējs šādu atlīdzinājumu neuzskatīja par pietiekamu, tādēļ iesniedza pieteikumu tiesā, pieprasot 7000 eiro nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu naudā. Ar Administratīvās rajona tiesas 2021.gada 9.marta spriedumu un Administratīvās apgabaltiesas 2021.gada 27.oktobra spriedumu pieteikums noraidīts, bet ar Senāta 2021.gada 15.decembra rīcības sēdes lēmumu atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību.

2022.gadā Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai sniedza savu vērtējumu apstākļiem Latvijas ieslodzījuma vietās. Pieteicējs lūdza administratīvo tiesu šo komitejas vērtējumu atzīt par jaunatklātu apstākli viņa lietā, jo pieteicēja ieskatā tajā atzīts, ka Latvijas ieslodzījuma vietās arvien esot augsts savstarpējās vardarbības līmenis, neformāla ieslodzīto hierarhija un sadzīves apstākļi, kas robežojas ar spīdzināšanas aizlieguma pārkāpumu.

Vērtējot, vai iepriekš minētais ir atzīstams par jaunatklātu apstākli, Senāta ieskatā izšķiroši bija tas, ka strīds pamatlietā bija par kaitējuma atlīdzinājuma veidu un apmēru. Proti, Jelgavas cietuma administrācijas lēmums, ar kuru vērtēti apstākļi ieslodzījuma vietā, netika pārsūdzēts, savukārt lietā par kaitējuma atlīdzinājuma veidu un apmēru jautājums par apstākļiem ieslodzījuma vietā vairs nav pārskatāms. Senāts konstatēja, ka "Komitejas secinājumi neattiecas uz izskatāmās lietas priekšmetu un to izvērtēšana nevarētu ietekmēt šajā lietā izšķiramo jautājumu par atlīdzinājuma veidu. Tādējādi tie apstākļi, uz kuriem pieteicējs norāda kā jaunatklātiem, neattiecas uz pieteikuma pamatu un prasījumu, un tie nav atzīstami par jaunatklātiem apstākļiem izskatāmās lietas kontekstā". Senāta ieskatā tas ir nepārvarams šķērslis pieteikuma sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem pieļaujamībai un dod pamatu atteikties pieņemt šo pieteikumu.

Likuma par tiesu varu [16.panta](#) 1.daļā noteikts: tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad izbeidzies tā pārsūdzēšanas vai noprotēšanas termiņš un tas nav pārsūdzēts vai noprotēts vai arī augstāka tiesa, izskatot sūdzību vai protestu, to atstājusi negrozītu vai arī to grozījusi, spriedumu neatceļot. Tas ir vispārējs un nepieciešams princips, kas vērsts uz tiesiskās stabilitātes

nodrošināšanu visās tiesību nozarēs. Tomēr jāatceras, ka pastāv reti izņēmumi, kad ierobežotā laika periodā spēkā stāties tiesas spriedums ir pārskatāms, ja pēc sprieduma spēkā stāšanās atklājas, ka ir pastāvējuši kādi lietā būtiski apstākļi, kas nav bijuši zināmi tiesai un arī tam lietas dalībniekam, kurš par šiem apstākļiem ir uzzinājis jau pēc sprieduma spēkā stāšanās.

<https://itiesibas.lv/raksti/tiesvedibas/tiesvedibas/business-pabeigtas-lietas-atkartota-izskatisana-jaunatklati-apstakli/27728>